

УДК 316.628:321.02-053.6(477)

Особливості взаємозв'язку політичної активності та мотиваційно – ціннісної сфери особистості студентської молоді

Поліванова О.Є., Пантюх М.А.

Стаття присвячена дослідженню особливості взаємозв'язку політичної активності та мотиваційно – ціннісної сфери особистості. Метою даної роботи є дослідження динаміки особливостей взаємозв'язку політичної активності та мотиваційно – ціннісної сфери в умовах соціально – політичної трансформації країни. В ході дослідження було виявлено, що в період соціально – політичної трансформації суспільства відбулося зростання як суб'єктивних так і об'єктивних форм політичної активності. Також в ході трансформації змін зазнала і ціннісна сфера особистості

Ключові слова: політична активність, політична поведінка, політична участь, соціально – політична трансформація, мотиваційно – ціннісна сфера.

The scientific article investigates the features of the relationship of political activity and motivation - the value of a personality. The aim of this work is to study the dynamics features of the relationship of political activity and motivation - value areas in terms of socio - political transformation of the country. The study found that during the socio - political transformation of society grew, both subjective and objective forms of political activity. Also during the transformation has been made and the individual field values.

Keywords: political participation, political behavior, political participation, political activism, social - political transformation, motivational - value field.

Стаття посвящена исследованию особенности взаимосвязи политической активности и мотивационно - ценностной сферы личности. Целью данной работы является исследование динамики особенностей взаимосвязи политической активности и мотивационно - ценностной сферы в условиях социально - политической трансформации страны. В ходе исследования было выявлено, что в период социально - политической трансформации общества произошел рост, как субъективных так и объективных форм политической активности. Также в ходе трансформации изменения претерпела и ценностная сфера личности.

Ключевые слова: политическая активность, политическое поведение, политическое участие, социально - политическая трансформация, мотивационно – ценностная сфера.

До недавно дослідженням політичної активності громадян займалися в основному напередодні виборів. Однак проблема політичної активності постає у сучасному світі більш гостро, адже країна обирає новий шлях розвитку і саме молодь виступає у якості головного індикатора соціально – політичних змін. Саме тому розуміння особливостей її активності важливе для розвитку суспільства і демократії в Україні. Однак наразі ми бачимо, що політична активність молоді радше є виявлення відповіді на дії влади, і частіше дана активність носить деструктивний характер і проявляється у вигляді агресії. У даному руслі, цінності та мотивація особистості можуть виступати потужним двигуном для різних форм вияву активності молодого людини.

Перші учені, що почали займатися проблемою політичної активності, були представниками американської науки, зокрема С. Мерріам, Г. Госнелл, Г. Лассуелл, Л. Уайт, К. Райт та інші. Д. Вебер, Е. Дюркгейм, М. Паретто, В. Мішелс, Г. Моска, М. Острогорські, Д. Брайс та інші проводили дослідження в напрямку вивчення самосвідомості і політичної поведінки [1, 4, 7]. Про актуальність дослідження ціннісно-мотиваційної сфери в контексті політичної науки свідчить ціла низка досліджень (С. Д. К. Пуертас, Л. І. Пилипенко, І. І. Семків, С. М. Чолій, О. А. Чумак, М. Ю. Сидоркіна), які відзначають мотивувальну роль потреб, цінностей та мотивів досягнення, суперництва, соціального престижу і спілкування у громадянській активності [5; 6; 8].

Політична активність - це один з соціально-психологічних індикаторів, зміст якого - відобразити ступінь і форму залученості виборців у політичне життя країни, форми якої можуть бути різноманітними. Політична активність може обмежуватися простим дисциплінованим голосуванням, або ж бути визначена високим ступенем солідарності виборців навколо якоїсь проблематики (наприклад, вирубка лісу чи парку). У цьому випадку зростає як інтерес, так і активність виборців до кандидата та політичної партії, де активно експлуатується подібна тема. Саме інтерес до політичних подій є однією з провідних ознак високої політичної активності, тобто виборці прагнуть бути в курсі політичних подій, стежать за новинами і публікаціями, що стосуються політики [7].

Нині не існує чіткого тлумачення терміну «політична активність». В політологічних, соціологічних та соціально-психологічних дослідженнях поряд з поняттям «політична активність» широко використовуються такі поняття як «політична поведінка», «політична діяльність», «політична участь» тощо, що з одного боку, розглядаються як синонімічний ряд, а з іншого - мають різні тлумачення. Це свідчить, що сам феномен активності є складним і багатограним. Серед усього розмаїття визначень можна виділити два напрямки орієнтації поняття: світоглядно - ціннісний [1; 2; 5; 7], та діяльнісний (орієнтація на поведінкову сторону політичної активності). Так, вчені, зокрема С. Рошин, В. Немировський, С. Туманов, Н. Дембицька вказують, що однією з ознак політичної активності є прояв інтересу до політичного життя. Відмінність у їх концепціях полягає у визначенні

другого компоненту, у складі якого виділяють участь, діяльність або електоральну поведінку. М. Вебер вказував, що політична активність проявляється у її різних формах, саме в такому підході є певне розуміння того, чому дані поняття часто ототожнюються [6].

Політична активність є конкретизацією проявів активності особистості в сфері політичних відносин. І. М. Білоус пропонує розглядати політичну активність з позиції двох рівнів: орієнтаційно - ціннісного (внутрішнього), який становить підґрунтя для другого – поведінкового (зовнішнього) рівня. Відтак, політична активність може виражатися як у почутті психологічного залучення до політичного життя, так і в різних формах політичної участі. Поширеною є тенденція визначати рівень політичної активності особистості через аналіз компонентів політичної культури, які детермінують її політичну діяльність та поведінку [1, с. 26 - 27]. Однак через неоднозначність трактування даного поняття постає питання, щодо виділення основних критеріїв оцінки політичної активності. На наш погляд, найбільш змістовною та структурною є концепція С. Л. Грабовської [4, с. 25-28], яка поділяла критерії політичної активності на дві групи: об'єктивні (поведінкові) та суб'єктивні (ментальні). До перших вона відносить різні форми політичної участі, включаючи свідому відмову від участі в голосуванні, до других – рівень політичних знань, мотивування політичної діяльності, наявність політичних реакцій, переживань, емоційного ставлення до політичних подій та їх дійових осіб. С. Л. Грабовська зазначає, що політична активність є поведінковою реалізацією політичної культури особистості, але дуже неоднозначною реалізацією, пояснюючи це тим, що сформовані політичні орієнтації не завжди виражаються в політичній поведінці та діяльності, а активні політичні дії не завжди є відображенням усвідомленої політичної позиції [4].

Виходячи з вищесказаного, метою нашої роботи є дослідження особливостей взаємозв'язку політичної активності та мотиваційно – ціннісної сфери особистості студентської молоді в період соціально-політичної трансформації суспільства. Для досягнення мети ми використовували методику діагностики мотиваційної структури особистості (В. Е. Мільман); методику діагностики мотивів соціально – психологічної активності особистості (Д. Макклеланда); методику «Ціннісні орієнтації» (Рокіча).

В дослідженні брали участь 30 чоловік, молодь віком від 21 до 25 років. До складу групи входили студенти 5 курсу факультету Міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, які хоча б раз приймали участь у голосуванні.

Дослідження проводилось в 2 етапи: у жовтні - листопаді 2013 р. та в кінці березня 2014 року.

Досліджуючи особливості політичної активності особистості нами було виявлено, що у ході соціально – політичної трансформації країни рівень політичної зацікавленості значно виріс, разом з тим змінилися і форми виявлення політичної активності, зокрема на першому етапі дослідження для студентів характерними є пасивна політична участь, тобто формальне голосування на виборах та суб'єктивні форми політичної активності, а саме політичний інтерес. На другому етапі, на перший план, окрім політичної участі та суб'єктивних форм політичної активності виходить політична поведінка. Тож можна сказати, що у ході соціально – політичної трансформації молодь перейшла до більш рішучих дій у виявленні своєї політичної позиції, тобто від формального голосування на виборах, та часткової зацікавленості окремими подіями з політичного життя, молодь перейшла до рішучих дій, що спостерігається у виявленні своєї політичної поведінки, а саме участь у акціях протесту, демонстраціях. Також важливо відмітити й те, що в ході соціально – політичної трансформації країни, рівень зацікавленості політикою, не лише як певною сферою життя суспільства, а й як сферою професійної діяльності, значно виріс.

Досліджуючи мотиваційну структуру особистості нами було виявлено, що у ході соціально – політичної трансформації країни дещо знизились показники загально – життєвої мотиваційної спрямованості. А саме, мотиви «життєзабезпечення», «комфорту» та «спілкування» стали менш вираженими. Найбільш значущі відмінності спостерігаються стосовно мотиву «комфорту» (0,017; $p < 0,05$). Виявилось, що у ході трансформації країни також відбулося зниження мотивів соціально – психологічної активності, таких як «прагнення до влади та успіху», у той час, як мотив «прагнення до афіліації» значно зріс. Таким чином, можна відмітити, що з одного боку, студенти стали менш орієнтовані на задоволення повсякденних потреб, вони дещо переоцінюють поняття «влади» та «успіху», а з другого – вкрай потребують спілкування з оточуючими саме в політичній сфері.

В ході дослідження динаміки ціннісної сфери було виявлено, що у респондентів за даний проміжок часу, відбулись деякі зміни у ціннісній сфері, зокрема значно зросли цінності «забезпеченості» (0,026; $p < 0,05$), «вихованості» (0,000; $p < 0,05$) та «чесності» (0,016; $p < 0,05$), та стали менш вираженими цінності «мудрості» (0,049; $p < 0,05$), «розвитку» (0,006; $p < 0,05$), «широкого кругозору» (0,008; $p < 0,05$) та «чуйності» (0,046; $p < 0,05$). Тобто відбувся перехід від значущих загальних стратегічних цінностей до цінностей переживання свого повсякденного життя. Тобто у студентів відбувається переорієнтація з цінностей, що орієнтовані на майбутнє, на цінності, які важливі для упорядкування свого сьогодення. Загалом, дещо знизився середній показник вираженості термінальних та підвищився рівень інструментальних цінностей, однак ці показники не є значущими.

Досліджуючи особливості взаємозв'язку політичної активності та мотиваційно – ціннісної сфери у період соціальної стабільності, нами було виявлено що ступінь зацікавленості політичним життям, пов'язано з вираженістю мотивів життєзабезпечення, комфорту, прагнення до спілкування та творчої активності. Тобто, виявлення політичної активності у до трансформаційний період характеризується

прагненням до комфортного, забезпеченого життя та можливості реалізації себе у політичній сфері. Досліджуючи особливості взаємозв'язку політичної активності та мотиваційно - ціннісної сфери особистості у період соціально – політичної трансформації країни нами було виявлено, що для студентів найбільш важливими стають цінності буденного життя: родина, робота та ін., які пов'язані з прагненням до впевненості в завтрашньому дні, що й призводять до змін форм політичної активності. Також в ході дослідження чітко прослідковується зворотній зв'язок мотиву соціально – психологічної активності «прагнення до успіху», цінністю незалежності. Тобто досягнення успіху у даних соціально – політичних умовах інтерпретується молоддю як втрата незалежності.

Таким чином проведено дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

- політична активність - це один із соціально-психологічних індикаторів, який відображає ступінь і форми залученості виборців до політичного життя країни.

- у дотрансформаційний період для молоді більш характерними формами політичної активності є пасивна політична участь, в той час як у період соціально – політичної трансформації суспільства спостерігається зростання як суб'єктивних форм політичної активності, а саме інтересу до політичного життя в цілому та сфери професійної політичної діяльності, так і об'єктивних форм політичної активності, зокрема політичної поведінки.

- у дотрансформаційний період для молоді ведучими мотивами є мотиви життєзабезпечення, комфорту, спілкування та мотив творчої активності, у період соціально – політичної трансформації суспільства поряд з цими мотивами зростають мотиви загальної активності та соціальної корисності. Молодь переоцінює самі поняття «влади» та «успіху» та потребує спілкування в політичній сфері.

- соціально – політична трансформація суспільства призводить до змін інструментальних цінностей особистості, а саме зростає значущість цінностей: забезпеченості, вихованості, чесності та знижуються цінності: мудрості, розвитку, широкого кругозору та чуйності.

Таким чином, можна казати, що у дотрансформаційний період для молоді зацікавленість політикою та участь у виборах виступала способом забезпечити комфортне життя та реалізувати себе як особистість та професіонала, в той час як у період соціально – політичної трансформації суспільства прагнення до сімейних цінностей та стабілізації свого буденного життя призводить до зростання активних форм політичної поведінки. Проте залишається відкритим питання щодо відчуття психологічного благополуччя молоді у складних соціально – політичних умовах, що потребують від них як переосмислення своїх цінностей, так і змін своєї поведінки. Саме на вирішення цього питання і будуть спрямовані наші подальші дослідження.

Література:

1. Білоус І. Політична активність молоді: форми вияву та особливості трансформації // Соціальна психологія / Білоус І. – 2007. – №5. – С. 25-34
2. Бортніков В. Політична участь, політична активність, політична діяльність, політична поведінка: спільне й особливе. / Бортніков В. – Режим доступу: http://vlp.com.ua/files/08_73.pdf
3. Головаха Є. Ставлення до влади і політичний вибір молоді України // Соціологія: теорія, методи, маркетинг / Головаха Є. - 2002. - № 1. - С. 117 - 127.
4. Грабовська С.Л. Психологічні чинники політичної активності молоді // Наукові студії з політичної психології, вип.2.: Матеріали звітів. наук. сесії Наук.-практ. центру політ. психології АПН України, 28-29 лютого 1996 р. / Редкол.: М.М. Слюсаревський (головн. ред.) та ін. – К.: „ДОК-К”, 1996. – С. 20-29
5. Єгорова Є.В. Критерії визначення політичної активності особистості / Єгорова Є.В., Євдокимова Г.О. // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції 29–31 травня 1995 р. / За заг. ред. О. В. Киричука, М. І. Михальченка, М. М. Слюсаревського. – К: АТ „Реклама”. – С. 29-30.
6. Кияшко Л. О., Психологічна готовність молоді до громадянської активності в умовах соціально – політичних реформ / Кияшко Л. О., Бородчак М.В. // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; за заг. ред. М. М. Слюсаревського ; упоряд. Л. А. Найдьонова, Г. В. Мироненко. – К.: Міленіум, 2011. – Вип. 12. – 288 с
7. Лісневська А. О. Психологічний аналіз категорії, політична активність особистості // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Випуск 74. Серія: психологічні науки: Збірник наукових праць: у 2 т. – Чернігів: ЧДПУ, 2009. – Вип. 74. –Том 2. – 220 с.
8. Маєвська Н. А. Особливості цінностей студентської молоді з різним електоральним вибором // Соціальна психологія / Н. Маєвська, С. Д. К. Пуергас. – 2010. – № 1. – С. 77–85.
9. Семків І. І. Ціннісно – мотиваційна модель студентської активності // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Ін-т соц. та політ. психології НАПН України ; за заг. ред. М. М. Слюсаревського; упоряд. Л. А. Найдьонова, Г. В. Мироненко. – К.: Міленіум, 2010. – Вип. 10. – 320 с.
10. Шестопаєв Е. Б. Личность и политика: Критический очерк современных западных концепций политической социализации. - М.: Мысль, 1988. - 203 с.

Literatura

1. Bilous I. Politichna aktivnist molodi: formy viyavu and osoblivosti transformatsii // Sotsialna psihologiya / Bilous I. - 2007. - №5. - P. 25-34
2. Bortnikov V. Politichna ychast politichna aktivnist, politichna diyalnist, politichna povedinka: spilne th especial. / Bortnikov B. - Mode of access: http://vlp.com.ua/files/08_73.pdf
3. Golovakha Є. Representations to Vladi i politichny vibir molodi Ukrainy // Sotsiologiya: teoriya, methods, marketing / Golovakha Є. - 2002. - № 1. - P. 117 - 127.
4. Grabovska SL Psihologichni chinniki politichnoї aktivnosti molodi // Naukovi studii s politichnoї psihologii, vip.2 .: Materiali zvitn. Sciences. sesii Nauk.-Pract. polit center. psihologii APN of Ukraine, 28-29 Dire 1996 p. / Editorial Board .: M. M Slyusarevsky (headache. Eds.) That in. - K. .: "MLC-K", 1996 - P. 20-29
5. Ėgorova Є.V., Kriterii viznachennya politichnoї aktivnosti osobistosti / Ėgorova Є.V., Ėvdokimova G.O. // Problems politichnoї psihologii that ii role in The Citizen stanovlenni Ukraїnskoї Country: Materiali Vseukraїnskoї naukovoї konferentsii 29-31 Travnya 1995 p. / For zag. Ed. OV Kirichuk, M. I. Mikhalchenkov, MM Slyusarevskogo. - By: AT "Advertising". - P. 29-30
6. Kiyashko L. O. Biology gotovnosti molodi to gromadjanska aktivnost v umovakh socio - poltechnic reforms / Kiyashko L. O., Bartczak M.V. // [poltice psychology , the role of stanolind citizen of the Ukrainian state and : ZB. Sciences. essays / Association poltechnic psiholog Ukraine, As socalo poltice psychology of NAPS of Ukraine; for zag. Ed. M M Slusarevskij ; menu. L. A. Naidyonov, Century, Mironenko. - K.: Mlanam, 2011. - VIP. 12. P. - 288
7. Lisnevski S. A. Psychologiczny analiz category analysis, poltica activist osobistosc // Visnyk Chernus sovereign pedagogichnogo University men T.G. Shevchenko. Release 74. Series: psychological science: Coll. scientific essays: 2 so - Cherng: CDP, 2009. - VIP. 74. -Volume 2. – P. 220.
8. Maevska N. A. Features of cnota Studentska molodi C rsym electorally Vibram // Social psychology / N. Masica, C. D. K. Puertas. - 2010. No.1. - P. 77-85.
9. Camtv I. I. ZnSe - motivatin model Studentska aktivnost // [poltice psychology , the role of stanolind citizen of the Ukrainian state and: Z.B. Sciences. essays / Association poltechnic psiholog Ukraine, IR-t Sots. post. psychology of NAPS of Ukraine ; for zag. Ed. M M Slusarevskij ; menu. L. A. Naidyonov, Century, Mironenko. - K.: Mlanam, 2010. - VIP. 10. – P. 320.
10. Shestopal E. B. Personality and politics: a Critical essay on modern Western concepts of political socialization. - M.: Mysl', 1988. –P. 203.